

А. Л. Мельничук, О. М. Гнатюк, М. О. Растворова

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (Україна)*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МІСТ ЗАПОРІЖЖЯ, ВІННИЦІ ТА КИЄВА

Актуальність. Практично всі країни пострадянського простору, в тому числі й сучасна Україна, зіткнулися з низкою проблем, серед яких особливо гострими є відносно низький соціально-економічний розвиток території, еміграція населення за кордон, неефективна система адміністративно-територіального устрою, далеко не повна реалізація туристичного потенціалу і, найголовніше, падіння рівня патріотизму та віри в себе і свою країну. Саме тому актуальним є питання формування національної свідомості населення, особливо молодого покоління. Але патріотизм національний неможливий без патріотизму, ідентичності і вкоріненості регіональних, інакше кажучи – любові і прихильності до своєї «малої Батьківщини» [1].

Постановка проблеми в загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими питаннями. Однією із сучасних тенденцій розвитку суспільно-географічних досліджень є їх гуманізація. Від вивчення об'єктивної просторової організації суспільства (не заперечуючи важливість цього завдання) акценти зміщуються на дослідження закономірностей сприйняття даної території суспільством. У географії завжди існує суміш об'єктивного і суб'єктивного світів – погляд на певне місце або регіон є власною інтерпретацією людини його місця розташування, характеристик і значення. Сприйняття людьми місць і регіонів не є рівномірним. Це пояснюється відмінностями в соціальному і культурному досвіді – розуміння і сприйняття географії в різних масштабах залежить від цих чинників. З географічної точки зору, розуміння людського сприйняття місцевості дозволяє нам краще зрозуміти, чому люди використовують свою територію певним чином.

Одними із найважливіших елементів сприйняття території є регіональна ідентичність та регіональний патріотизм. Сприйняття території, особливо території, де народилася людина – «малої Батьківщини» - завжди породжує в ній цілу гаму різноманітних, іноді суперечливих почуттів: позитивного чи негативного ставлення до неї, формування почуття приналежності до території, її особливостей або відторгнення, бажання або небажання жити і працювати на цій території. Регіональна ідентичність стає чинником, який стимулює здатність населення до соціокультурної, громадянської, економічної активності; вона є передумовою для активної реалізації регіональних інтересів їх суб'єктами на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тракткування понять «регіональна ідентичність», «укоріненість», «місцевий (регіональний) патріотизм», «просторова самоідентифікація населення» та їх співвідношення можна знайти в працях радянських вчених А. Н. Іоффе, Ю. А. Веденіна, Г. М. Лаппо, Б. Б. Родомана, Е. Е. Лайзеровіча, А. Е. Левінтова, Л. В. Смірнягіна, також

В. Л. Глазичева, російських вчених Д. Н. та Н. Ю. Замятіних, С. Г. Кірдіна, А. Ф. Філіппова, А. Є. Городецького, І. Г. Яковенко, А. Н. Пілясова, О. С. Пчелінцева, Л. Д. Гудкова, С. Гурієва, В. Л. Глазичева, М. В. Ільїна, Ю. А. Левади та Е. Е. Проніної, праця французького професора П'єра Нора, американських учених Д. Уїттлсі і Б. Геттна, англійських вчених М. Біггса, Р. Спіарса, Н. Еллемерса, а також Г. Рагмаа [2], Ф. Гайнарда та Л. Машачека та ін. Особливо варто відзначити роботи російського вченого М. П. Крилова, де проведено узагальнення існуючої теоретичної бази для понять «регіональна ідентичність», «укоріненість», «місцевий (регіональний) патріотизм», «сама ідентифікація населення», на основі чого запропоновано їх авторське бачення, а також викладено методику практичних польових досліджень даних понять.

В Україні дослідження регіональної ідентичності проводились фрагментарно на прикладах окремих регіонів, зокрема Донецька та Донбасу у публікаціях А. А. Агаркової, В. В. Середи, Н. В. Шолуха, А. В. Алтухової; міста Львова та Львівського регіону у публікаціях В. В. Середи. Дослідження під керівництвом І. Ф. Кононова дозволили виявити складний, багаторівневий характер етнічної ідентифікації, ієрархію ідентитетів і порівняти їх у мешканців Луганщини і Львівщини [3]. Загальні дослідження природи регіональної ідентичності присутні у працях В. В. Карлової, У. Р. Лукач, М. С. Щепанського, Т. М. Татаренка, Л. Нагорної, Г. А. Коржова. Останній акцентує увагу на практичному аспекті використання регіональної ідентичності у системі соціального управління територією. Регіональна ідентичність як бренд досліджувалась А. А. Мусієздовим.

Постановка завдань та мети дослідження. Метою дослідження стало багатоаспектне вивчення рівня регіональної ідентичності, регіонального патріотизму і привабливості для проживання міст Вінниця, Запоріжжя та Київ, а також виявлення факторів, які вплинули на диференціацію прояву зазначених явищ у мешканців досліджуваних міст.

Для досягнення поставленої мети нами були вирішені наступні завдання:

1. Визначення ключових показників оцінки рівня та якісних характеристик регіональної ідентичності та регіонального патріотизму з опорою на теоретико-методологічну базу.
2. Розробка методики збору емпіричного матеріалу, упорядкування зібраних даних, їх статистичної обробки.
3. Здійснення порівняльного аналізу регіональної ідентичності обраних міст за визначеними показниками.
4. Виявлення причин регіональних відмінностей цих показників шляхом історико-географічного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Основним методом дослідження регіональної ідентичності, який використовували ми, є *соціолого-географічний метод*, тобто з'ясування позицій і поглядів населення з даного питання методом анкетування.

Відповідно, нами були розроблені анкети для визначення рівнів регіональної ідентичності, основними умовними блоками яких стали:

«Мала Батьківщина», «Національний патріотизм», «Просторова орієнтація», «Ставлення до регіональної ідентичності», «Місцевий патріотизм», «Громади», «Рідне місто, край». При складанні анкет враховано методичку М.П.Крилова [4]. Для різних міст зміст анкети дещо відрізнявся з урахуванням специфіки території та авторських побажань авторів публікації [5, 6].

Всього було проанкетовано 383 респондента – мешканців Вінниці (100 анкет), Запоріжжя (183) Києва (100), а також 200 мешканців Вінницької області (поза межами обласного центру). Обрані нами міста дають змогу проаналізувати вплив широкого спектра факторів на розвиток регіональної ідентичності. Анкетні дані мешканців Вінницької області були долучені до аналізу для того, щоб мати уявлення щодо відмінностей рівня ідентичності мешканців малих міст та сільської місцевості.

Для порівняльного аналізу нами було відібрано 21 основний показник та 2 додаткових (запитання про рідну мову і мову спілкування). Дані показники та отримані результати представлені у табл. 1.

Вивчення отриманих показників дає змогу виявити ключові фактори, що впливають на ступінь розвитку регіональної ідентичності та патріотизму в означених містах. Нижче наводимо перелік таких факторів, а також розглянемо відмінності у показниках, зумовлені їх впливом.

Одним із ключових факторів розвитку регіональної ідентичності виступає кількість населення у населеному пункті. Загальна закономірність зміни індикаторів регіональної ідентичності в Україні полягає у досягненні їх максимуму у групі середніх та великих міст. При подальшому зменшенні або збільшенні кількості населення показники регіональної ідентичності демонструють тенденцію до зниження. Ці явища можна назвати «ефектом села» та «ефектом мегаполіса».

«Ефект села» проявляється, передусім, у групі індикаторів, що відповідають за знання території (окрім знання походження назви), за показники місцевого патріотизму. Не впливає даний ефект на важливість регіону походження продукції для споживача, а також на наявність малої Батьківщини. Дуже слабкий вплив даного ефекту на зацікавленість жителів місцевими спортивними подіями і командами.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика показників регіональної ідентичності та патріотизму міст Запоріжжя, Вінниці та Києва

№	Ознака	мешканці Вінницької області, %	вінничани, %	запоріжжани, %	кияни, %
1	українська мова - рідна	98,0	88,8	65,0	

2	українська мова - мова спілкування	98,0	77,6	16,9	
3	важливість приналежності до України	88,0	88,8		74,0
4	український патріотизм (бажання проживати)	58,0	60,2	43,4	51,0
5	наявність малої Батьківщини	98,0	96,4	49,4	67,0
6	любов до рідного міста	78,0	88,7	38,6	72,0
7	бажання проживати надалі	60,0	68,4	42,2	27,0
8	знання пам'яток	88,0	95,9	88,0	91,0
9	знання символів	40,0	71,9		
10	знання висловів	30,0	48,0		37,0
11	знання персоналій	80,0	87,7	21,1	66,0
12	знання герба	70,0	89,8	67,5	55,0
13	знання походження назви	98,0	78,6	73,5	83,0
14	знання дати заснування	60,0	68,3	59,0	
15	важливість регіону походження продукції	74,0	48,9		27,0
16	зацікавленість спортивним життям	20,0	25,5	24,6	
17	зміна АТО: "бажання експансії"	54,0	59,2		20,0
18	зміна АТО: "бажання дауншифтингу"	0,0	2,0	7,2	5,0
19	вибір свого міста як центрального	50,9	100,0	66,7	
20	позитивне ставлення до провінційності	52,0	24,5	16,9	
21	негативне ставлення до провінційності	20,0	32,7	51,8	
22	підтримка діяльності екологічних організацій	52,0	76,5	83,1	
23	позитивне ставлення до діяльності влади	12,0	41,8	8,4	

Причини «ефекту села» полягають у наступному:

1. Маленькі поселення зазвичай не мають ролі центрального місця прилеглої території. Навпаки, у адміністративному, культурно-соціальному, економічному тощо аспектах вони підпорядковані більшим населеним пунктам. Тому такі поселення не здатні виступати «полюсами», або «фокусами» регіональної ідентичності для навколишніх територій. Сильна локальна ідентичність мешканців тут розвивається лише за рахунок внутрішніх ресурсів, якими можуть бути історична спадщина, сучасний економічний розвиток, поширення народних промислів тощо.

2. Низький рівень життя більшості сільських поселень України стимулює прагнення жителів до просторової мобільності та до переїзду до населених пунктів з більшими економічними можливостями. Тому й показники місцевого патріотизму для мешканців таких поселень виглядають порівняно низькими (у середньому на 10% нижчими, ніж у Вінниці), в той час як укоріненість є максимально високою серед усіх поселень країни.

3. Мешканці сільської місцевості в силу об'єктивних причин мають менші можливості доступу до інформації про рідний край. Тому їхні знання символіки, пам'яток, персоналій, символів,

поетичних назв рідного поселення дещо нижчі, ніж мешканців міст – на 5-10% у порівнянні з Вінницею. У багатьох селах символіка, пам'ятки та поетичні назви взагалі є об'єктивно відсутніми. Але ця обставина слабо впливає на місцевий патріотизм та ступінь укоріненості, оскільки в таких поселеннях домінує традиціоналістський та транстрадиційний типи регіональної ідентичності.

«Ефект села» не має впливу на маркетингові вподобання мешканців сільської місцевості, оскільки рівень їх укоріненості є найсильнішим, а основу споживчого кошика становлять продукти харчування, які переважно виробляються на місцевих підприємствах. Жителі прямо чи опосередковано причетні до їх виготовлення, і купівля такої продукції є прямим актом підтримки економіки регіону, від якої, в свою чергу, залежить матеріальне благополуччя населення. Асортимент продукції також здійснює обмеження вибору сільських мешканців.

«Ефект мегаполіса» має місце для великих та дуже великих міст, але досягає максимуму у містах-мільонерах. Особливо сильно при цьому знижуються показники укоріненості (наявності малої Батьківщини), прагнення до експансії меж впливу міста (шляхом зміни АТО)

Причини «ефекту мегаполіса» є такими:

1. У великих містах спостерігається зменшення частки корінного населення та збільшення кількості мігрантів, що прибули до міста з трудовою або освітньою метою. З часом корінне населення залишається в меншості, а процес асиміляції мігрантів та їх нащадків за цих умов є дуже повільним, або ж неможливим через постійний притік нових міграційних потоків. Як наслідок, регіональна ідентичність розмивається, натомість зростає частка осіб з (на прикладі Києва): 1. ослабленою регіональною ідентичністю за місцем походження та несформованою київською ідентичністю; 2. подвійною ідентичністю – київською та за місцем походження, причому обидві ослаблені; 3. посиленою національною, українською ідентичністю; 4. вторинно активованою позитивною регіональною ідентичністю за місцем походження та негативною київською ідентичністю, а також спостерігається 5. формування прошарку «космополітів», тобто осіб, у яких і національна, і регіональна ідентичність практично відсутні. Просторова мобільність мешканців великих міст висока, часто їх ідентичність є пошуковою у контексті світовому (пошук певної країни для комфортного проживання).

2. У великих містах затруднено спілкування людей між собою. Міська община розбивається на окремі підобщини, територіально виражені районами та мікрорайонами. Тому відчуття безпосереднього зв'язку між мешканцями таких міст нижче, ніж у жителів середніх та малих міст.

3. Великі міста зазвичай є успішними господарськими утвореннями, проте страждають від ряду проблем, пов'язаних з припливом додаткової кількості населення, оскільки на міську інфраструктуру лягає навантаження щодо його обслуговування. Тому мешканці таких міст, як правило, виступають проти збільшення

території адміністративного впливу даного міста, що добре видно на прикладі Києва. Для киян такі кроки позбавлені сенсу (місто і без того є загальноукраїнським центром, додаткові кроки самоствердження просто зайві). Більше того, люди розуміють, що при цьому навантаження на інфраструктуру міста зросте ще більше, що прямо суперечить їх інтересам. Тому лише 20% киян бажають розширення меж Київської області.

Напротивагу цього, для середньої за розмірами Вінниці перевага над Хмельницьким – найближчим конкурентом в межах Поділля – носить стратегічний характер для виживання, оскільки в іншому випадку потенційне визнання Хмельницького центром гіпотетичної Подільської області загрожує економічному благополуччю вінничан та руйнує уявлення про Вінницю – «столицю Поділля». Таким чином, за розширення меж області виступає понад половина вінничан. Варто зазначити, що таке суперництво міст за лідерство в регіоні є явищем позитивним, оскільки в результаті обидва поселення прискорено розвиваються, а якість життя їх жителів покращується.

Частка тих, хто позитивно ставиться до зниження адміністративного статусу свого поселення, незначна для всіх міст (до 10%). Для Вінниці така ситуація зрозуміла. Кияни ж пишаються столичним статусом свого міста і не можуть психологічно примиритись із перенесенням столиці до іншого поселення. Вони не готові, крім того, відмовитись від тих економічних, соціальних, культурних благ, які отримують в Києві завдяки його столичному статусу.

У Запоріжжі питання стосовно територіальної «експансії» респондентам не ставилося. Тих, хто бажає приєднання Запорізької області до Дніпропетровської – 7,2%. Що узгоджується із баченням третиною запорожан Дніпропетровська у якості центру Придніпров'я (у складі Дніпропетровської та Запорізької областей).

4. Жителі великих міст мають високий рівень матеріального забезпечення, а асортимент споживчих і промислових товарів у підприємствах торгівлі є широким. Більшість населення міст не пов'язані безпосередньо із виробництвом цих товарів. Тому для них (і для киян зокрема) важливим є не походження продукції, а її якість; різноманіття однотипної продукції з різних регіонів на ринку тут особливо цінується. Важливою у територіальному аспекті тут виступає продукція національного виробника (особливо якщо ми говоримо про столицю України).

5. Жителі великого міста, в силу присутності великої кількості мігрантів, великої площі території поселення, а також значної кількості історико-культурних пам'яток знають ці пам'ятки гірше, порівняно з мешканцями малих та середніх міст. Вони виокремлюють найбільш відомі об'єкти з-поміж великої їх кількості. Так, у Вінниці вони відомі майже 96% опитаних, тоді як в Києві – 91%, у Запоріжжі – 88%. У Вінниці та Запоріжжі респонденти в цілому вказували дуже велику різноманітність пам'яток, зокрема й такі, які відомі неширокому колі осіб, проте саме вони формують специфічний колорит даних міст чи територій, відомий лише постійним мешканцям. Кияни ж у своїй масі називають загальновідомі пам'ятки,

які асоціюються як з Києвом, так і з усією Україною. Дуже рідко згадуються об'єкти локального значення, які широко відомі лише киянам. Жителі Києва погано орієнтуються у пам'ятках своєї області, їх знання зосереджені на обласному центрі, в той час як вінничани та запорожани (останні вищою мірою) володіють інформацією про рідний край і поза межами обласного центра.

У якості окремого фактора, що впливає на регіональну ідентичність, виступає **статус міста**. Мається на увазі адміністративна функція міста або його неофіційний статус центру певної території в силу історичних чи інших причин. Вплив статусу (його наявність) полягає у позитивному впливі на формування більшості показників регіональної ідентичності. Але у випадку отримання містом столичного статусу (як у випадку з Києвом) спостерігається розмиття регіональної ідентичності на користь національної та локальної **«ефект столиці»**. Зокрема, це бажання купувати не «київські товари», а саме «українські», низький рівень ознайомленостями з пам'ятками свого регіону (Київської області) на користь власне Києва. Проте зростання української ідентичності в столиці не спроводжується підвищенням укоріненості населення – навпаки, виникає потенційна мобільність, спрямована за межі України.

Положення міста у системі розселення країни впливає на позиціонування його жителями місцеположення центра території. Можна зауважити, що сильний вплив на відповіді респондентів тут чинить фактор адміністративного статусу міста: центром є те поселення, де формально розташовані органи управління. На прикладі мешканців Вінницької області, серед яких 50% назвали Вінницю центральним містом своєї території, спостерігаємо паритет регіональної та субрегіональної ідентичності (під останньою тут розуміємо комплекс відношення населення до своїх низових адміністративних районів). Повертаючись до порівняння ключових міст: у Вінниці практично 100% опитаних вважають своє місто центральним, тоді як у Запоріжжі – лише дві третини респондентів. Таким чином, частина мешканців Запоріжжя схильна визнавати у якості центра більший за кількістю населення Дніпропетровськ, визнаючи його центром розселення у Придніпров'ї.

Вінничани ж в якості конкурента не розглядають не тільки Хмельницький, але й порівняно близький Київ. При цьому Вінниця пов'язана з Києвом тісними трудовими та учбовими міграційними зв'язками, економічне та соціальне благополуччя значної частини вінничан пов'язане саме із столицею України. 30% вінничан надали перевагу схемі суспільно-географічного районування України О. І. Шаблія, що визначає «підпорядкованість» Вінниці Києву. Решта 70% обрала схему М.Д.Пістуна, де фігурує окремий Подільський суспільно-географічний район. Таким чином, абсолютна більшість населення Вінниці схильна ототожнювати себе з Поділлям, а не з певним центральноукраїнським чи столичним районом. Ті ж 30% вінничан, які ігнорують Подільський район, мають настільки виражену регіональну («вінницьку») ідентичність, що Київ не визнається ними центральним містом, незважаючи на всю економічну потужність.

Це дає підстави стверджувати, що чим більш розвиненою є регіональна ідентичність, тим більша частина населення характеризують своє поселення як «центральне», навіть якщо об'єктивні фактори свідчать про зворотнє.

Етнічний склад населення впливає опосередковано: у моноетнічних староукраїнських районах сильніше виражений регіоналізм через чіткіші межі історико-етнографічних областей, їхню давність. Так, подільська ідентичність у Вінницькій області та місті Вінниці виражена сильніше, ніж у Запорізькій області ідентичність запорізька, придніпровська чи таврійська (мається на увазі історико-етнографічний регіон Запоріжжя, а не ідентичність мешканців відносно сучасної Запорізької області). З іншого боку, сучасна регіональна ідентичність Донбасу сформувалась у мультинаціональному регіоні і являє собою складний соціокультурний конструкт.

Фактор історичної давності поселення має надзвичайно важливий вплив на регіональну ідентичність. Результати проведеного аналізу дають підставу стверджувати, що історичні населені пункти в Україні як правило, мають більш розвинуту регіональну ідентичність та регіональний патріотизм. За абсолютною більшістю показників розвитку регіональної ідентичності м. Вінниця переважає м. Запоріжжя у 1,5 – 2,0 рази. Особливо значними є розходження за такими показниками, як: наявність малої Батьківщини; знання персоналій; бажання до експансії адміністративного впливу обласного центра. Робимо висновок, що відносна молодість Запоріжжя негативно впливає на ступінь укоріненості населення.

Зрозуміло, що історія міста Запоріжжя є коротшою за історію міста Вінниці на 500 з лишнім років. Проте зазначимо, що вінничани з історичних діячів до 19 століття згадують лише одного І. Богуна. Найстаріші архітектурні пам'ятки у місті датуються серединою 17 століття («Мури», Миколаївська церква). Активний розвиток міста (що відображає і перцепція вінничан) припав на кінець 19 – 20 століття. Місто Запоріжжя є молодим, однак впродовж 19-20 століть його історія була багатою на історичні події, у місті є числені пам'ятки радянської епохи. Тому пояснити наведений розрив показників лише фактором давності історії міст не вдається. У Запорізькій області – колиці козацтва – підстав для вираженої регіональної ідентичності та гордості за свій край у мешканців Запоріжжя має бути не менше, ніж у Вінниці.

Більше того, існують приклади формування яскраво-вираженої регіональної ідентичності у регіонах, історія сучасного заселення і формування яких порівняна із територією Запорізької області. Так, регіональна ідентичність мешканців Донбасу, згідно раніше проведених опитувань та досліджень, має дуже високий вимір. Це ж твердження стосується і міста Одеси.

Чому Донбас має високий рівень показників регіональної ідентичності, а Запоріжжя – переважно низький? Відповідь на дане питання дає розгляд ще одного фактора, який в узагальненій формі визначається як **діяльність регіональних еліт**. Це діяльність місцевого політикуму (зокрема органів місцевого самоврядування та

місцевої виконавчої влади), бізнесових кіл, громадських організацій, освітян, закладів та окремих діячів культурної сфери. Саме від активності (або бездіяльності) залежить, як об'єктивні підстави у вигляді історико-культурної спадщини, економічної могутності, національного складу населення тощо стають підґрунтям для розвитку регіональної ідентичності.

Діяльність вінницької міської влади та науково-красознавчої еліти за період 2006 – 2010 років може бути оціненою неоднозначно, але вона стимулювала інтерес громадськості до історії міста. Відроджено інтерес частини населення до будівничих міста (зокрема архітектора Г.Артинова, чия позиція у перцепції вінничан відповідає Городецькому у свідомості киян). Позиціонування Вінниці як міста «найкращого», «європейського», «оптимального для життя» тощо на фоні реальних кроків в цьому напрямку призвели до зростання регіонального патріотизму у тієї частини населення, що сповідує уявлення надтрадиціоналістського гатунку. Підтримується і культивується думка про центр Подільської землі саме у Вінниці, але із обґрунтованим посилом, що для цього місто має бути найрозвиненішим в регіоні. Міська влада публічно підкреслює свою аполітичність та зосередженість на вирішенні проблем міста, а не на політичній міжпартійній боротьбі в країні.

Вплив міської влади на рівень регіональної ідентичності та згуртованості громади міста Запоріжжя є не лише незначним у позитивному напрямку, але й певною мірою негативним. Останні 7-9 років (після смерті мера Олександра Поляка) присутні політичні чвари всередині політичних еліт (що зрослись з економічними), де керівники найбільших промислових підприємств та торговельних мереж є фінансовими сірими кардиналами для тисяч робітників.

Щасливою альтернативою впливу сірих та білих (офіційних) кардиналів у місті є діяльність як молодіжно-дитячих, так і дорослих державних та громадських організацій – красознавчих рухів різних напрямків (насамперед еколого-туристичного та археологічного напрямків тощо). Саме ці державні організації та громадські рухи допомагають талановитій та обдарованій молоді міста реалізувати свій творчий та інтелектуальний потенціал. Більше того, їх діяльність народжує та зближує успішних молодих уроженців міста, серед яких, наприклад, такі сучасні українські зірки як співак Олександр Панайотов, танцівник Влад Яма, шоумен ді-джей Паша, переможниця дитячої Битви Екстрасенсів Дарина Суха та інші.

Висновки. Найвищий рівень регіональної ідентичності серед взятих до аналізу поселень має місто Вінниця. Цьому сприяють його середні за кількістю населення розміри, давня історія, наявність багатой історико-культурної спадщини, конкурентне середовище в оточуючому регіоні між містами – полюсами зростання, порівняно висока моноетнічність населення, активність регіональних еліт у розвитку міста та активізація регіональної ідентичності культурно-просвітницькими методами.

Регіональна ідентичність жителів решти території Вінницької області подібна до тієї, що спостерігається в обласному центрі: спільним є культурне, історичне, етнічне середовища розвитку. Проте

тут відчутним є «ефект села», який не впливає на укоріненість населення, але збільшує прагнення до просторової мобільності, зменшує рівень обізнаності з орієнтирами ідентичності.

Показники регіональної ідентичності та патріотизму мешканців міста Києва порівняні із показниками Вінниці, що зумовлено спільним розташування міст у староукраїнському регіоні заселення території, подібністю розвитку впродовж певних історичних періодів, схожий етнічний склад населення. Відмінності (ослабленість показників у Києві) пояснюється «ефектом мегаполіса» та «ефектом столиці».

Причиною низького рівня більшості показників регіональної ідентичності та патріотизму в Запоріжжі є характер заселення міста, недавня його історія як окремого поселення, розмитість етнічного складу населення, низька активність регіональних еліт, наближеність до більшого регіонального центра – Дніпропетровська. У більшості запоріжан перервано духовний зв'язок між історичною спадщиною козацької доби та сьогоденням. Тому ті передумови та орієнтири регіональної ідентичності, які об'єктивно існують, залишаються не активованими. Проте регіональна ідентичність Запоріжжя – найбільш молода, динамічна та позбавлена застиглих ідеологем і офіційно нав'язаних уявлень у ментальності його мешканців.

Для ілюстрування результатів дослідження ми використовували елементи когнітивного картографування і моделювання. Частина результатів може бути представленою у вигляді картоїдів, де розходження в розмірах зображень залежить від розподілу ступеня популярності між брендами, історичними та природними пам'ятками, уродженцями території. Також використовувалися асоціації з територією, тобто перцепції в народній культурі і творчості.

Список використаних джерел:

1. Мельничук А. Л., Растворова М. О. Особливості прояву місцевого самоусвідомлення в місті Запоріжжя: географічне дослідження // Мельничук А. Л., Растворова М. О. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. Вернадського. Серія: Географія - 2011. – Т. 24 (63) № 2 Частина 3. – с. 163 – 166.
2. Raagmaa G. Regional Identity in Regional Development and Planning // European Planning Studies. – 2002. – Vol. 10. – 1. – P.55 – 76.
3. Кононов И., Хобта С., Щудло С. Донбас і Галичина в регіональній системі України // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – 3. – с.73 – 98.
4. Крылов М.П. Региональная идентичность европейской России. – М., Новый Хронограф, 2010. – с. 118 – 123.
5. Растворова М.О. Підходи до розробки та пропозиція анкети щодо визначення привабливості для життя та укоріненості жителів міста // Матеріали ІХ Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції молодих вчених «Шевченківська весна». - Київ, 2011. – С. 200 – 201.
6. Гнатюк О.М. Регіональна ідентичність мешканців міста Вінниці: вплив географії походження та віку // Шевченківська весна, матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. – К., 2011. – Вип. ІХ. – С. 133 – 134.